

פיהמ"ש

שביעית פרק חמישי משנה ט

לרמב"ם

רה

ובולם בפירוש אסורים כגון שאומר לו מכור לי פרה זו לחרוש בה (ז), וזרע פלוני לזורעו, ותן לי המדה למוד בה הדגן אשר דשתי, ותן לי פריטת דינר זה כדי שאתן מזה שכר הפועלים עובדי אדמתי (זא),

הרי זה אסור לסייעו במשהו מזה כפי שהזכרנו.

[ט] נפה "אלגרבאל" שמנפין בה הקמח (לב). ובכרה "אלגרבאל" שמרקדין בה הגרגרים (לג). והטעם שהתרנו דברים אלו, לפי שאינן מיוחדין לעבירה, כי אנו אומרים אולי ביקשה נפה כדי למנות בה דברים שדרך למנותן (לד). והריחיים כדי לטחון בהם סממנים. והתנור ללבן בו הפשתן (לה) [וישגלמן]. ולפיכך כשפירשה לה כי לפירות שביעית היא מבקשת אותם לא תתן לה כלום. ומה שאמר אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ אין בזה כלום משום שביעית,

ואין זה אלא מענין הטומאה והטהרה. והיינו שעם הארץ ואשתו ובניו ובני ביתו בחזקת טומאה, וכן (לו) הכלל אצלנו כי האכלין אינן מתטמאין אלא לאחר הכשר במים או באחד משבעה משקין כמו שיתבאר

בכמה מקומות לקמן [מכומות

פ"ה מ"א ועז], וכבר הזכרנו כל

זה בקצרה בפרק השני של דמאי [מ"ג]. ולפי אלו הכללים מותר לה לסייע לה עד שתתן את המים ואז תבדל ממנה כי אז הוא מקבל טומאה (לו), דהיינו (לח) הבצק. ואסור לטמא את הבצק, מפני החלה, שהיא נעשית חלה טמאה. ומה שאמר וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום כוונתו כל מה שנזכר בהלכה זו בהיתר ההשאלה והסיוע ואפילו במעט. וכבר ביארנו בפרק שלפני זה [מ"ג] ענין אמרו מחזקין ידי גוים בשביעית ושואלין בשלומן.

פועלים. וכולם בפירוש אסורין.

[ט] משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה ובכרה ריחים ותנור, אבל לא תבוא ולא תמחון עמה. אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה ובכרה, ובזרת ומחנות ומרקדת עמה. אבל משתטיל המים לא תנע אצלה שאין מחזקין ידי עובדי עבירה. וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום. ומחזקין ידי גוים בשביעית אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום.

הערות וביאורים

שבארץ ישראל. וכ"ה בד"ו. ומבואר דסבר דלמשנה אחרונה (ענ"ז טו ע"א) מותר לטמא חולין. אבל לבסוף מחקו רבינו לגמרי ותיקן כלפנינו, משום דאף למשנה אחרונה אסור משום החלה. וכ"כ רבינו בפירושו (גיטין סופ"ה) דאף למשנה אחרונה אסור היכא שיבא לידי תרומה. והתוס' (ענ"ז סט) הביאו בשם רש"י דאף למשנה אחרונה דמותר לגרום טומאה, מ"מ אסור לסייע לישראל שאינו מקפיד על אכילת חולין בטומאה, ורש"י בזה לשיטתו (נכמות ל ע"א) דאסור לאכול חולין טמאים, אמנם רבינו בחיבורו (סוף הל' טומאת אוכלין) חולק, עיי"ש. (לו) מבואר דהטעם דמשתטיל מים אסורה לסייע, משום שאז הוכשרו החטים לקבלת טומאה, ולפ"ז מיירי בחיטין שלא הוכשרו לקבלת טומאה, אבל אם הוכשרו היה אסור לסייע מתחילה. וכ"כ בדעת הירושלמי כאן. וזהו כדעת אביי (גיטין סא ע"א, כמס"כ מוס' שם ונדה ו ע"ג), אבל לרבא שם מותר לסייע אף בחיטין שהוכשרו לקבלת טומאה כיון שהאיסור לטמא חולין אינו אלא מדרבנן, ומה שמשתטיל מים אסורה לסייע הוא משום שעומד להפריש חלה [ר"ש (חלה פ"ג מ"ג)] או משום דמשעת נתינת מים חשיב כטבול לחלה שהרי אם הפריש אז חלתו חלה [רשב"א (גיטין סט גפי' ז')], וי"מ דמשתטיל מים היינו משעת גלגול דאז חל חיוב חלה [רשב"א (שם נתי' א, וכ"מ נתי' שם ונ"ג נא)]. (לה) בד"ו ליתא מכאן עד 'טמאה'.

(ז) צ"ב מאי רבותא. ובאמונת יוסף כתב דקמ"ל דאף אם לא אמר שקונה לחרושה בשביעית אלא לחרושה סתם אסור. אבל בדברי רבינו לא משמע כן. ועי' בתוס' אנשי שם ובתוס' חרשים. (זא) בד"ו [במקום 'עובדי אדמתי']: שנתעסקו לי בעבודת הארץ. וצ"ב מה הסיוע לדבר עבירה כאן, הרי הפועלים כבר עבדו. אמנם בנוסחתנו משמע שהם ממשיכים לעבוד, ולפ"ז אתי שפיר. (לב) עי' לרבינו בפירושו (שג"פ פ"ח מ"ג) ובהערה שם. (לג) עי' לרבינו בפירושו (שג"פ סט) ובהערה שם. (לד) וב"ה בירושלמי. ובד"ו: לתקן בו או להכין בו דבר. (לה) הנה במשנה מבואר שההיתר הוא משום דרכי שלום, וקשה דהא לעיל מבואר דכל שמלאכתו לאיסור ולהיתר מותר אף בלא דרכי שלום. ותי' הר"ש ותוס' (גיטין סא ע"א ד"ה משאלת) בשם ר"ת דהכא הוי תליה קלושה ולכן בעינן טעם דרכי שלום. והרמב"ן ושאר ראשונים (ענ"ז טו ע"א) תירצו דלעיל מיירי במכירה שהיא לצורך המוכר ג"כ כדי להרויח פרנסתו, לכן יש להקל אף בלא דרכי שלום. אמנם הריטב"א (גיטין סט) כתב בשם יש מי שתירץ דהכא אע"ג דליכא למיתלי שרי מפני דרכי שלום. ונראה דסבר דמסתימת הבבלי משמע דאף בלא תליה כלל. וכ"מ מסתימת לשון רש"י (שם ד"ה וטון). וע"ע בחזו"א (סי' יז ס"ק יא). (לו) במהדו"ק כתב: הכלל אצלנו אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י. ואח"כ תיקן: ומשנה ראשונה אסור לגרום טומאה לחולין

סופרים, לשון ספרא [ספר פ"ד ה], כלומר איסור אכילתן. הרי נתבאר לך שהנאכל מפירות שביעית הם פירות האילן בלבד או ירקות וספחים שחזקתן מן ההפקר שאין דרך בני אדם לזרעם, אבל שאר הספחים שדרך בני אדם לזרעם הרי הם אסורין באכילה מדבריהם. וזכור כלל זה תמיד. אמר שכל מה שהחזיקו בו עולי בבל מן ארץ ישראל, והוא אשר נתקדש (מב) קדושה שניה, אסור לאכול הספחים שמצמיחה אותה הקרקע, ואסור לעבדה בשביעית. ושאר ארץ ישראל שלא

פרק ששי

[א] שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת לְשִׁבְעִית. בֵּל שֶׁחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַד כּוּיב לֹא נֶאֱכַל וְלֹא נִעְבַּד. וְכָל שֶׁחֲזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם מִכּוּיב וְעַד הַנֶּהָר וְעַד אֲמֹנָה [יג] נֶאֱכַל אֲבָל לֹא נִעְבַּד. מִן הַנֶּהָר וְעַד אֲמֹנָה וְלִפְנֵים נֶאֱכַל וְנִעְבַּד.

[יג] ז"ל: אמנה. [ועי' בהערה לפירושו להלן]. והנה דעת רבינו בחיבורו (הל' מרומות פ"א ה"ח) נראה דכל שהחזיקו עולי מצרים החזיקו ג"כ עולי צבל, חוץ מלזרעה אחת צמערצ א"י על שפת הים מכיב צלפון עד הנהר שהוא נחל מצרים צדורס. ולפ"ז פירושא דמתני' דמא"י צמורצ ועד כיב צמערצ כצשו עולי מצרים, דכיב הוא הגזול המערבי של כיב צלפון. אלל הר"ש פירש דכיב והנהר הם הגזול הצפוני, וה"פ דמתני' דעולי צבל כצשו מא"י שצדורס עד כיב צלפון, אמנס לא כל רוחצ א"י מגיע עד כיב אלל לזרעה אחת (עי' גיטין ז ע"ג), ועולי מצרים כצשו יותר צלפון עד הנהר למורצ ועד אמנה למערצ. ועי' מש"כ הר"ב, וע"ע כפתור ופרח (מ"א ג, לז) ומי"ט צצאור הסוגיא לדעת רבינו. ועי' חזו"א (ס"י ג ס"ק פ"ח) ודרך אמונה (הל' מרומות שס).

הערות וביאורים

(מג) וחזו"א (ס"י ג, ע"ש). אבל דעת הכס"מ (סג) דכל זמן שהקרקע ביד הנכרי יש לו קנין להפקיע קדושת א"י. ומש"כ רבינו כאן 'אם תעבד ע"י אחר' היינו ישראל. ומהירט"ץ (ס"י נג) פירש שהקרקע של ישראל והעובדה נכרי. ולדעת הכפתור ופרח דמיירי בשל נכרי, מבואר דאף נעבד של נכרי אסור. וכ"כ הראב"ד (סוטה טז). אבל עי' נמוק"י (ינמות טז). אמנס במהדו"ב כאן כלפנינו פירש רבינו את המשנה דלא נאכל משום ספחין. וכ"כ רבינו בחיבורו (פ"ד הכ"י). וכן מבואר שם (הט"י) דנעבד שרי. וכתב רבינו בשו"ת פאר הדור (טז) שמתחילה פירש המשנה משום נעבד ע"פ הרי"ץ גיאות, ושוב חזר בו. [וע"ע רעק"א, תפארת ישראל, תוס' אנשי שם, מראה הפנים (ד"ה טג), פאת השלחן (ס"י כג ס"ק טז), מקדש דוד (כס"י נט ד"ה והנה המצ"ס) ואור לציון]. וע"ע בהערה להלן פי' הר"ש והגרי"א. (מא) והר"ש פירש 'לא נאכל', לאחר הביעור. והרש"ס כתב שיותר נכון פירוש רבינו, ע"ש טעמו. והשנות אליהו פירש לענין לאכול בלא קדושת שביעית. ועי' משנ"כ להלן (פ"ט מ"א). (מב) משמע לכאורה שנתקדש מאליו ע"י שהחזיקו בו, דאל"ה הול"ל 'קדשוהו'. וכ"מ בלשון הגמ' בכ"מ 'הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל' משמע שתלוי בכבוש. ועי' רש"י (מגיגה ג ע"ג ד"ה ק' מקולגני) 'הניחו מלקדשן'. והמאירי

[א] יש קורין אמנס והיא אמנה [שחי"ש ד, ט], ויש קורין סמנוס (לפ"י). ודע (מ) שכל מה שמצמיחה אותו הארץ בשביעית הרי הוא מותר באכילה מן התורה, כמו שאמר הכתוב [ויקרא כה, ו] והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכו', וכאשר נתקלקלו בני האדם והיו זורעין התבואות בשביעית ואומרים שזה הזרע הצומח לא צמח אלא ממה שנשאר באדמה או ממה שדרכו לחדש צמיחה שנייה משרשי הנשארים באדמה, אסרו כל הזרעים של התבואה והקטנית וכיצא בהן הצומחים בשביעית, והם הנקראים ספחים (מא). וכך אמרו, ספחים אינן אסורין מן התורה אלא מדברי

המערבי של כיב צלפון. אלל הר"ש פירש דכיב והנהר הם הגזול הצפוני, וה"פ דמתני' דעולי צבל כצשו מא"י שצדורס עד כיב צלפון, אמנס לא כל רוחצ א"י מגיע עד כיב אלל לזרעה אחת (עי' גיטין ז ע"ג), ועולי מצרים כצשו יותר צלפון עד הנהר למורצ ועד אמנה למערצ. ועי' מש"כ הר"ב, וע"ע כפתור ופרח (מ"א ג, לז) ומי"ט צצאור הסוגיא לדעת רבינו. ועי' חזו"א (ס"י ג ס"ק פ"ח) ודרך אמונה (הל' מרומות שס).

המערבי של כיב צלפון. אלל הר"ש פירש דכיב והנהר הם הגזול הצפוני, וה"פ דמתני' דעולי צבל כצשו מא"י שצדורס עד כיב צלפון, אמנס לא כל רוחצ א"י מגיע עד כיב אלל לזרעה אחת (עי' גיטין ז ע"ג), ועולי מצרים כצשו יותר צלפון עד הנהר למורצ ועד אמנה למערצ. ועי' מש"כ הר"ב, וע"ע כפתור ופרח (מ"א ג, לז) ומי"ט צצאור הסוגיא לדעת רבינו. ועי' חזו"א (ס"י ג ס"ק פ"ח) ודרך אמונה (הל' מרומות שס).

(לפ"י) עי' נוסחאות שונות בזה בילקוט שינויי נוסחאות (מסד' רש"י, הל' מרומות פ"א ה"י). ובתשובה (מסד' גלאו ס"י קס) כתב רבינו: והיא הרי באניאס. עכ"ל. והיינו בצפון מערב א"י לדעת רבינו וכנ"ל. אבל הרא"ש פירש שהוא במזרח. ועי' מחלוקת רש"י ותוס' (גיטין ז ע"ב). ועי' רדב"ז (ס"י אלף קה). (מ) בד"ו [ע"פ מהדו"ק]: וענין לא נאכל ולא נעבד שאסור לנו עבודת הארץ ההיא, ואם תעבד ע"י אחר אסור לאכול ממה שתוציא. ע"כ. והיינו שפירש לא נאכל משום דהנעבד בשביעית נאסר. וכ"ד דעת הרמב"ן, רשב"א, ריטב"א ונמוק"י (ינמות קכ ע"ג) והראב"ד (נחשנות פ"ד ה"י) ונחשנות על המאור סוטה (ט) דהנעבד אסור. וכתב החזו"א (ס"י ג ס"ק טז) שהוא מדרבנן. ועי' קהילות יעקב (נמרות ט ס"ק ג). ומש"כ רבינו שם 'ואם תעבד ע"י אחר', פירש הכפתור ופרח (פמ"י) דהיינו ע"י נכרי. ומש"כ דפירותיו אסורין, היינו משום שאין קנין לנכרי בא"י (מש"כ גה' מרומות פ"א ה"י). והקשה הכפתור ופרח שהרי רבינו בחיבורו (פ"ד הכ"י) כתב: גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית, פירותיה מותרין. ותירץ המבי"ט (מ"א ס"י טלו) דכוונת רבינו שם רק שאין בהם משום ספחין, אבל קדושת שביעית יש בהם. וכ"מ בתשובתו (פאל הדור ס"י טו, מסד' גלאו ס"י קס) ובחיבורו (הל' מרומות פ"א ה"י). וכ"ד מהר"י קורקוס (הוגל צנס"מ פ"ו ה"ג), מהר"י"ט (מ"א ס"י